

Odpovědi na otázky, které byly uvedeny na diskusních fórech z minulých let, případně také na otázky, které říkal Rabušic na hodině. Vypracováno z výpisků z isu, z poskytovny. Za všechny ruku do ohně nedám... ale většina je v pořádku.

1. K čemu slouží sociometrie?

Sociometrie je široký termín označující řadu metod shromažďování a analyzování údajů o typech volby, komunikace a interakce lidí ve skupinách. Sociometrická analýza měří sympatie a antipatie ve skupině, která spolu delší dobu interaguje. Provádí se dotazováním, vzhledem k charakteru analýzy nemůže být toto dotazování anonymní. Pro shrnutí výsledků se používá sociogram, většinou jsou to soustředné kružnice, uprostřed je nejoblíbenější jedinec.

2. Co je ISCED a ISCO. K čemu slouží?

ISCED= International Standard Classification of Education, tedy mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělání. Obsahuje šest stupňů, od preprimárního až po 2. stupeň terciálního:

ISCED 0 – preprimární – u nás vzdělávací funkce předškolních zařízení

ISCED 1 – primární – I.stupeň ZŠ

ISCED 2 – nižší stupeň sekundární – II.stupeň ZŠ

ISCED 3 – vyšší stupeň sekundární – střední školy

ISCED 4 – postsekundární neterciární – nástavby

ISCED 5 – 1.stupeň terciálního – vyšší a vysoké školy

ISCED 6 – 2.stupeň terciálního – doktorské studium.

ISCO=International Standard Classification of Occupations, tedy mezinárodní klasifikace zaměstnání. Klasifikace ISCO-88 má deset hlavních skupin, od poslanců a zákonodárců až po nekvalifikované a pomocné dělníky.

3. Jaké hlavní techniky kvalitativního výzkumu používáme podle Dismana?

- zúčastněné pozorování
- nestandardizovaný rozhovor
- analýza osobních dokumentů

4. Kvalitativní techniky dle Hendla

- pozorování
- texty a dokumenty
- interview
- audio a video záznamy

5. Co měří sémantický diferenciál, kdo ho vyvinul a kdy?

Techniku sémantického diferenciálu vyvinul Charles Osgood v padesátých letech 20. st. Sémantický diferenciál měří význam pojmů, respektive intenzitu postojů. Respondent se na sedmibodové stupnici rozhoduje mezi dvěma pojmy, například dobrý-špatný; přátelský-nepřátelský. Jednotlivým položkám sémantického diferenciálu je přiřazeno skóre od 1 do 7. Při tvorbě dotazníku je třeba sestavovat možnosti tak, aby nedošlo k haló efektu v odpovídání. V případě střídání pozitivních a negativních položek na levé a pravé straně je nutné vybrané položky následně odpovídajícím způsobem překlopit.

6. Co je sociální kapitál a v čem spočívá problém jeho měření?

Bourdieu definuje sociální kapitál jako množinu aktuálních nebo potenciálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí.

Sociální kapitál lze dělit na individuální, ten přináší zisk jednotlivci a kolektivní, jenž přináší zisk celé komunitě či skupině. Mezi sociology není přijat jednotný systém měření sociálního kapitálu. Odlišně se měří individuální a objektivní sociální kapitál. Například zjistit míru osobního setkávání je obtížnější než zjistit účast ve volbách.

7. PS škála

PS škála=Personality Strength Scale, vyvinula Elisabeth Noelle-Neumannová. Jedná se o jeden z používaných nástrojů pro měření názorového vůdcovství. Pojem názorový vůdce poprvé vymezili Paul Lazarsfeld a jeho spolupracovníci (Berelson, Gaudet) v klasické studii The People's Choice (1944) věnované zkoumání procesu utváření postojů a volebních preferencí v předvolební kampani. Pojem názorový vůdce označoval osoby, které mají vliv na utváření názorů a postojů lidí kolem sebe. Dovedou jim poradit v nejrůznějších otázkách, jsou často žádáni o radu a sami ji také nabízejí. PS škála využívá desetipoložkovou baterii jednoduchých otázek zjišťujících odhad vlastního chování v nejrůznějších běžných situacích. Dosažené skóre je mírou „názorového vůdcovství“.

8. Škála a index

Index se tvoří pouhým sčítáním hodnot, škála je však vážená, protože výroky mohou mít jinou váhu.

9. Co jsou nevtíravé metody?

Jakýkoliv způsob sběru dat, který odstraňuje výzkumníka z interakcí se subjektem výzkumu, ze zkoumaných událostí, nebo ze zkoumaného chování. Výzkumník svou přítomností neovlivňuje proces výzkumu.

- A. Analýza fyzických stop jakožto indikátorů lidských aktivit
- B. Nezúčastněné pozorování
- C. Analýza dokumentů a obsahová analýza
- D. Analýza existujících statistik a sekundární analýza
- E. Historicko-srovnávací analýza

10. Feministické paradigma

Založeno na představě, že ženy jako specifická sociální skupina jsou často utiskovány a marginalizovány. FP vyjadřuje nespokojenost s dominantními výzkumnými paradigmaty a klade důraz na zkušenost žen jako marginalizované skupiny.

11. Jaký je rozdíl mezi kvalit. a kvantit. výzkumem z hlediska redukce a transformace informací?

S kvantitativním výzkumem je spojena silná standardizace, ta vede k redukci informace (respondent nemá možnost hovořit o svých pocitech, ale volí pouze jednu z nabízených variant). S kvantitativním výzkumem je spojena nízká validita, ale i vysoká reliabilita. Kvalitativní výzkum je spojen s nízkou standardizací. U kvalitativního výzkumu nedochází k redukci informace, proto má vysokou validitu. Kvalitativní výzkum se vyznačuje nízkou reliabilitou.

12. Jaké je kódování v obsahové analýze? Je lepší kódování latentních nebo zjevných obsahů?

Latentní obsah není vidět na první pohled nebo není zřejmý. Tak například kniha se posoudí jako erotická kvůli přítomnosti slov sex a láska. Zjevný obsah je počet slov sex a láska na každé stránce.

13. Co je to míra návratnosti a jaké problémy může nízká návratnost přinést?

Míra návratnosti je poměr mezi vyplněnými dotazníky zařazenými do dalšího zpracování a dotazníky vydanými k dotazování na platných adresách výběru. Míra návratnosti dotazníků ovlivňuje kvalitu a dat a spolehlivost výsledků. Nízká návratnost je vnímána jako jeden z hlavních důvodů rozptylu hodnot opakovaných měření a odchylek zjištěných hodnot od skutečnosti. Negativní vliv na míru návratnosti má: časté dotazování populace a životní styl a s ním spojená nesnadnost zastihnout respondenta. Statistické používají v zásadě dva způsoby ošetření nízké návratnosti – imputaci a vážení. Imputace spočívá v nahrazení hodnot pro chybějící jednotky pozorování pomocí odhadů konstruovaných na základě dalších informací zjištěných ve výzkumu. Tímto způsobem lze nahrazovat pouze odpovědi na chybějící otázky nikoliv celé chybějící dotazníky. Vážení vychází ze srovnání se známými charakteristikami. Na základě zjištěných rozdílů jsou přiřazeny případům v datovém souboru různé váhy a to s cílem přiblížit strukturu souboru složení cílové populace.

14. Lickertova stupnice

- metoda souhrnných odhadů
- rozebírání mnoho výroků, jež jsou ve vztahu k danému předmětu
- souhlas - nesouhlas
- určení celkového skóre každého jednotlivce
- vykonání analýzy položek = položková analýza (především toto odlišení od Thurstna)
- skóre nemá absolutní význam
- neutrální oblast neodpovídá středu!

15. Bogardusova škála sociální distance

- stupnice společenské vzdálenosti
- porovnávání postojů k různým národnostem
- určení stupně blízkosti akceptovatelné
- zkoumá postoje lidí nebo jedince k národnostem
- upraveno Crespim ve formě Ukazatele společenského zavrhování (měření postojů na povinnou vojenskou službu)

ŠKÁLA SOCIÁLNÍ DISTANCE BOGARDUSE

Přijal(a) byste ochotně .....

1. Do blízkého příbuzenství sňatkem
2. Do okruhu svých nejlepších přátel
3. Jako sousedy
4. Do zaměstnání jako spolupracovníky
5. Jako občany tohoto státu
6. Jenom jako turisty této země

7. Vyloučil(a) bych je z naší republiky

Tuto škálu sestavil E. S. Bogardus a publikoval ji v *Journal of Applied Sociology* v r. 1925. Dnes se často používá v upravené verzi, jež zní takto:

Byl(a) byste ochoten (ochotna)

1. Dovolit Rómům žít v této zemi?
2. Dovolit Rómům žít ve vašem městě?
3. Dovolit Rómům žít ve vaší čtvrti?
4. Nechat Rómům žít jako vaše sousedy?
5. Dovolit svému dítěti, aby si vzal(a) Róma (Rómku)?

16. Guttmanova stupnice

- kumulativní stupnice, metoda ohodnocení série výroků
- jednodimenziální stupnice měřící jeden postoj
- koeficient reprodukovatelnosti = přesnost, s jakou je možné z celkového skóre reprodukovat odpovědi na rozličné výroky (korelace alespoň 0, 90)

17. Scroleho index

- prostředek pro **sociologické měření anomie**
- **A-škála Leo Sroleho**
- je standardně používanou výbavou americké empirické sociologie při studiu anomie a deviace
- Srole ho využil pro popis individuí ve společnosti, nikoli celé (Merton, Durkheim)
- konceptualizoval anomii jako kontinuum určitého psychického stavu, psychické izolace nebo sociální malitengrace
- na jeho jednom pólu má jedinec pocit sounáležitosti s jinými, na pólu opačném pocit vzdálenosti od jiných, pocit odcizení.
- podle Sroleovy operacionalizace sestává **anomie z pěti komponent**
  1. názor aktéra, že političtí vůdcové se nezajímají o potřeby obyčejného člověka
  2. názor, že společenský řád je bez pravidel a nepředvídatelný, což způsobuje, že člověk nemůže uskutečnit své plány a cíle
  3. postoj, že obyčejný člověk se má spíše hůře než lépe
  4. život nemá význam
  5. dojem, že osobní vztahy, které má člověk k jiným lidem, nejsou vůbec uspokojující
- v dotazníkovém šetření pak respondent odpovídá „souhlasím“ či „nesouhlasím“, z odpovědí je vytvořen součtový index (souhlasné odpovědi)
- čím vyšší hodnota indexu, tím vyšší stupeň anomie

F - STUPNICE

- Upravená verze Adornovy F-škály
- jejímž prostřednictvím je možno změřit autoritativní osobnost
- Redukci původní škály, která měla 30 položek, provedl americký sociolog Leo Srole v r. 1956 ve stati, kterou publikoval v *American Sociological Review*, No. 6.

F - STUPNICE

(upravený překlad)

1. Nejdůležitější ve výchově dětí je naučit je absolutní poslušnosti vůči svým rodičům.

1. souhlasím
2. nesouhlasím

2. Každý dobrý vedoucí by měl být vůči svým podřízeným přísný, aby si získal respekt.	1. souhlasím 2. nesouhlasím
3. Na světě jsou dva druhy lidí: slabí a silní.	1. souhlasím 2. nesouhlasím
4. Vězení je jako trest pro sexuální zločince příliš dobré. Měli by být trestáni mnohem horšími způsoby.	1. souhlasím 2. nesouhlasím
5. Žádný muž, který má svou čest, si nemůže vážit ženy, která měla sexuální styk před sňatkem.	1. souhlasím 2. nesouhlasím

18. Rokeachovo měření hodnot

- Rokeach, M. (1973) *The Nature of Human Values*. The Free Press, New York
- hodnota je podle Rokeache trvalé přesvědčení, že určitý způsob jednání nebo cílový stav existence zasluhuje přednost před jiným způsobem jednání nebo stavem existence
- hodnoty jsou standardem, který řídí a ovlivňuje jednání, postoje, hodnocení
- Rokeach předpokládá, že člověk má relativně malé množství hodnot, které lze rozdělit do dvou typů:
- hodnoty cílové (*terminal values*)
- hodnoty účelové (*instrumental values*)
- ve výzkumu předkládá dotazovanému sadu 18 hodnot cílových a 18 hodnot instrumentálních
- úkolem respondenta je tyto hodnoty seřadit podle důležitosti

19. YAMAGISHIHO ŠKÁLA INTERPERSONÁLNÍ DŮVĚRY

1. Při jednání s cizími lidmi je lépe být opatrný, dokud se neprokáže, že jsou důvěryhodní.
2. V dnešním konkurenčním prostředí musí být člověk ostražitý, jinak vás pravděpodobně někdo využije.
3. Pokud ochabne síla policie bojující s kriminalitou, společnost přestane fungovat.
4. Člověk by jiným neměl důvěřovat, dokud je řádně nepozná.
5. Většina lidí zalže, může-li z toho mít prospěch.
6. Když vám někdo složí poklonu, je to proto, že od vás chce něco získat.
7. Když s lidmi spolupracujete, využijí vás.
8. Lidé jednají nepoctivě, mají-li k tomu příležitost.

Český překlad: Rabušic (12. 12. 2003)

Pozn. Překlad Ryšavého v SČ, 1/2003 je nedokonalý

Kódování: 1 silně nesouhlasím; 2 nesouhlasím; 3. ani nesouhlasím, ani souhlasím;
4. souhlasím; 5 silně souhlasím.

Rozsah indexu: <8 (silná důvěra); 40 (silná nedůvěra)>

Pozn.: Pro součtový index je lepší stupnici měření **rekódovat** (1 silný souhlas ... 5 silný nesouhlas), aby ve výsledném indexu hodnota 8 znamenala nízkou důvěru a hodnota 40 vysokou důvěru.

20. Co měří Inglehartova škála postmaterialismu? Co se jí dá vytknout?

Tato škála měří hodnotové preference a životní orientace jedince a to z hlediska sociálního, ekonomického i politického. Lze ji vytknout fakt, že respondent je nucen k výběru a seřazení položek místo toho, aby každé z položek přiřadil určitý počet bodů dle její důležitosti. Dále je této škále vytýkáno, že měří spíše celkové žádoucí sociální klima a ne skutečné osobní hodnotové preference. Jako problematická se jeví též validita této škály.

21. Jaký je rozdíl mezi tzv. veřejným a tzv. personálním postmaterialismem.

Za veřejný postmaterialismus lze považovat právě materialismus v pojetí Ingleharta. Pojem personální materialismus zavedli Lafferty s Knutsenem a lze ho považovat za určité doplnění Inglehartovy škály.

22. Jaké jsou podle Ingleharta příčiny proměny hodnot z materialistických v postmaterialistické a jak se tato teze projevuje v metodologickém nástroji, jímž se Inglehart snaží tuto tezi testovat.

Pro jedince již nejsou tak důležité materialistické hodnoty jako ekonomická prosperita a ekonomický růst, ale spíše postmaterialistické hodnoty jako možnost seberealizace či účast na politických rozhodnutích. Pro výzkum Inglehart sestavil dvanáctipoložkovou baterii. Položky této baterie Inglehart dělí na materialistické a postmaterialistické.

23. Jak se měří názorové vůdcovství a kdo je autorem tohoto měření? A z jaké teoretické koncepce tato škála měření vychází?

Ve výzkumech zaměřených na názorové vůdcovství se obvykle používají tyto čtyři způsoby: pozorování, sociometrické volby, sebehodnocení a informátoři. Nejčastěji používané jsou poslední dva jmenované způsoby. Metodu sebehodnocení pro zjišťování názorového vůdcovství použil poprvé Lazarsfeld a jeho kolektiv ve výzkumu The People's choice v roce 1944. Respondenti byli pomocí dvou otázek děleni na názorové vůdce a následovníky. Měření názorového vůdcovství rozpracovala v roce 1983 ve svém výzkumném projektu E. Noelle-Neumann. Používá desetipoložkovou baterii otázek zjišťujících odhad vlastního chování v nejrůznějších běžných situacích. Dosažení skóre je mírou názorového vůdcovství a je přesnější než původní dvě otázky.

24. Co jsou Schwartzovy hodnotové portréty?

Schwartzovy hodnotové portréty slouží k měření hodnotových priorit. Jedná se o krátké slovní portréty 29 lidí. U každého z nich respondent určuje, do jaké míry se mu podobá. To činí zaškrtnutím jedné z šesti odpovědí (velmi se mi podobá, podobá se mi, podobá se mi trochu, podobá se mi málo, nepodobá se mi, vůbec se mi nepodobá).

25. Platí u Cronbachova alfa, čím větší, tím lepší?

Ne, neplatí. Hodnota Cronbachova alfa se zvyšuje s nárůstem počtu položek. Doporučovaná velikost Cronbachova alfa je 0,7. Tuto velikost je však třeba však posuzovat s ohledem na počet položek použitých ve škále.

26. EGP

- třídní klasifikace EGP
- standardní pomůcka srovnávacích analýz soc. struktury a mobility
- Ericsson, Golthorpe, Portocarero (she)
- postaveno na základech Marxe a Webera
- hierarchie pozic, zaměstnanci, zaměstnavatele + modifikace podle typu pracovní smlouvy a míry autonomie (v rámci PP vztahu)
- klasifikace respektuje druh pracovních smluv a podmínky zaměstnání v organizační hierarchické struktuře
- praxe:
- EGP konstruována na základě povolání, ekonomického statusu (samostatně výdělečně činní a ostatní) a počtu podřízených pracovníků
- výsledkem úplné verze je 11 tříd, jež umožňuje detailní popis třídní struktury společnosti (někdy užívané zkrácené verze)

27. SIOPS

- standardní mezinárodní škála prestiže povolání SIOPS
- je výsledkem shrnutí komparací prestižních škál, která na základě 80 výzkumů provedených v 50. a 60. letech provedl Treiman
- zjistil, že ve vyspělých a stabilních industriálních zemích se srovnatelnou úrovní HDP na osobu jsou škály prestiže velmi podobné a neliší se ani v čase
- → umožnění sestavení mezinárodní škály prestiže povolání
- indexy škály stanoveny na základě hodnotových soudů zjišťovaných ve výzkumech různými způsoby jak ve vzorku celkové populace, tak ve vzorku „expertů“
- na základě sumarizace subj. hodnotových soudů je jednotlivým skupinám povolání v mezinárodní klasifikaci ISCO přiřazena hodnota povolání
- srovnání SIOPS a vnímání prestiže povolání v ČR viz Tuček a Machonin (1993)
- škála prestiže povolání v ČR se liší zejména vyšším hodnocením některých manuálních profesí a nedocenením některých nemanuálních + další

28. ISEI

- Mezinárodní index socioekonomického statusu povolání ISEI
- zkonstruován: Ganzeboom, De Graaf, Treiman na přelomu 80. a 90. let na předchozí Duncanovu konstrukci indexu SEI (socio-economic index)

- Duncan vychází ze znalosti prestiže hlavních skupin povolání a ze znalosti podílu mužů s vyšším vzděláním a podílu mužů s vyšším příjmem (stanoveny koeficienty rovnice regresního odhadu + odhadnutí prestiže pro další skupiny zaměstnání - 450)
- ISEI je odpovědí na rostoucí počet srovnávacích analýz a potřebu nalézt srovnatelnou míru SE statusu ve vyspělých zemích
- ISEI se od SEI liší metodou výpočtu, interpretací a významem
- je definován nezávisle na prestiži
- jako indikátor toho, jak dané zaměstnání zajišťuje konverzi hlavního vstupu - lidského kapitálu - v hlavní výstup (příjem)
- stratifikační rovnice: VZDĚLÁNÍ→ZAMĚSTNÁNÍ→ PŘÍJEM
- hodnoty ISEI odvozeny iterativní metodou optimálního škálování
- výhody: hodnoty k dispozici pro velký počet kategorií zaměstnání odpovídající klasifikaci ISCO
- hodnota indexu vyšší, čím vyšší je typická úroveň vzdělání a také průměrný příjem
- lze tedy chápat ISEI jako ukazatel SE postavení jedinců